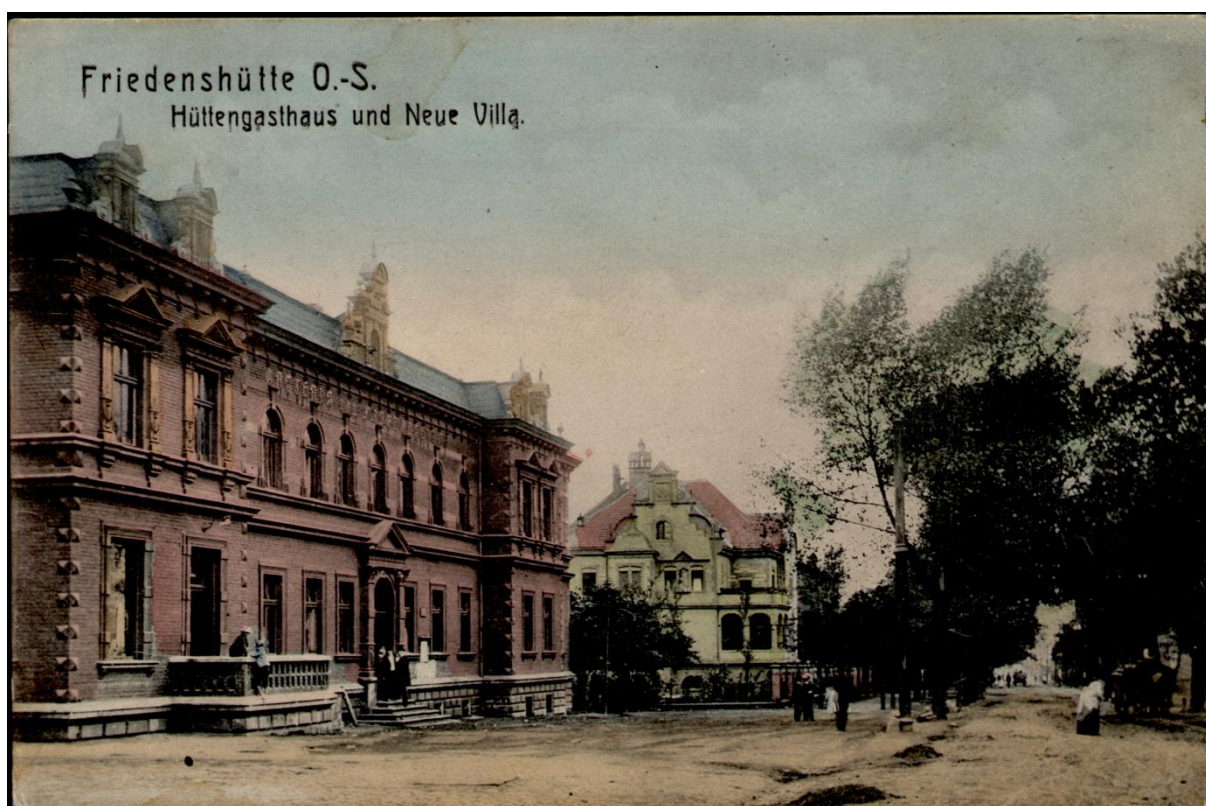

Budynek MCK (1888, 1912 r.)

Rok 1888. Rok Trzech Cesarzy, w Londynie grasuje Kuba Rozpruwacz, Van Gogh odciął sobie ucho, a we Francji po raz pierwszy wykonano Międzynarodówkę. Zmarł św. Jan Bosko i urodził się Andrzej Małkowski. Wśród tych wielkich zdarzeń można ulokować jeszcze jedno, bardzo istotne dla mieszkańców Rudy Śląskiej, a ówczesnej Friedenshütte, wybudowano Hüttengasthaus, czyli oberżę hutniczą, w której obecnie mieści się Miejskie Centrum Kultury im. Henryka Bisty. Data budowy niestety nie jest potwierdzona dokumentami, w różnych źródłach można znaleźć dwie daty powstania budynku, rok 1888 i 1912. Jednak rok 1888 pojawia się w literaturze zdecydowanie częściej, a fakty również przemawiają za tym właśnie rokiem.

Widok budynku MCK. Na dalszym planie willa Florianka wybudowana w 1912 r. Oznaczenie Florianki jako Nowa Willa (Neue Villa) może sugerować, że budynek MCK powstał przed wybudowaniem willi. Zdjęcie ze zbiorów Muzeum Miejskiego im. Maksymiliana Chroboka w Rudzie Śląskiej.

Z opisu konserwatorskiego wynika, że budynek powstał w czwartej ćwiartce XIX wieku jako twór eklektyczny, murowany, ceglany, nietynkowany, o bogatym wystroju fasady i elewacji bocznych skrzydła frontowego wykonanego ze sztucznego kamienia i tynku (obramienia otworów okiennych i drzwiowych, gzymsy i ozdoby lukarn). Na rzucie litery T, 2-kondygnacyjny, wysoko podpiwniczony. Dla bardziej dociekliwych miłośników rudzkich zabytków dołączam pełny tekst opisu udostępniony przez Muzeum Miejskie w Rudzie Śląskiej:

Zdjęcie ze zbiorów Muzeum Miejskiego im. Maksymiliana Chroboka w Rudzie Śląskiej.

Budynek zakładowego domu kultury huty pokój (ul. Piotra Niedurnego 69)

Wzniesiony w IV ćw. XIX w. (1880 r.). Eklektyczny, murowany, ceglany, nietynkowany, o bogatym wystroju fasady i elewacji bocznych skrzydła frontowego wykonanego ze sztucznego kamienia i tynku (obramienia otworów okiennych i drzwiowych, gzymsy i ozdoby lukarn). Na rzucie litery T, 2- kondygnacyjny, wysoko podpiwniczony. Znacznie przekształcony – w szczególności wewnątrz wielokrotnie modernizowane i przebudowane – oraz skrzydło tylne (wielokrotnie przebudowywane nad - i rozbudowywane).

14 osiowa fasada składa się z 2 elementów: 12- osiowej części centralnej rozczłonkowanej przez narożne 2- osiowe ryzality (osie 1- 2 i 11-12) i 2- osiową przyległość, usytuowaną po północnej stronie części centralnej.

Elewacje boczne: północna 4- osiowa o zaślepionych otworach okiennych II kondygnacji, południowa 6- osiowa, o nieregularnie rozmieszczonych otworach okiennych. Otwory na jej 6- osi zaślepione, a na osiach 1 i 2 (w obydwu kondygnacjach) oraz 4 i 5 kondygnacji połączone w pary. Na osiach 2 i 7 usytuowane otwory wejściowe z tym, że znajdujący się na osi 7 jest wejściem głównym do budynku. Ukształtowano go w formę arkady o łuku

pełnym, obudowanym portalem o ościeżach flankowanych przez pilastry korynckie, zamknięty nadwieszonym belkowaniem. Artykułowane w poziomie przez pasy gzymsów międzykondygnacyjnych, koronujący, nadwieszony, na modylionach, podokienny – pod otworami okiennymi II kondygnacji, oraz przez pasy pseudogzymsów (w części centralnej fasady) usytuowane na wysokości parapetów, 2/3 i wierzchołków kluczy zworników otworów okiennych II kondygnacji. Narożniki ryzalitów wyakcentowane przez guzy o diamentowym szlifie. Otwory okienne i pozostałe drzwiowe I kondygnacji, i II ryzalitów fasady oraz elewacji bocznych i lukarn, prostokątne, pozostałe w kształcie arkad zamkniętych łukiem pełnym. Wszystkie w profilowanych opaskach i obramieniach z tym, że w obrębie II kondygnacji ryzalitów w formie aedicul o porządku jońskim, zwieńczonych trójkątnymi szczytami, o dolnej części trzonu ozdobionej ornamentem okuciowym i piedestałach w formie modylionów. Kryty dachem półmansardowym o pokryciu z papy. W jego połaciach frontowych lukarny, w formie szczytów wolutowych o porządku tokańskim.

GEZ 1283 / 606		KARTA ADRESOWA GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW		5. Miejscowość	
1. Zabytek Miejskie Centrum Kultury		2. Czas powstania 1880		Ruda Śląska - m.	
kultura				Dzielnica Nowy Bytom	
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację				4. Adres Niedurnego Piotra 69	
				Kod pocztowy 41-700	
				Nr ewidencyjny działki: 1.2331/87	
				5. Przynależność administracyjną	
				województwo śląskie	
				powiat Ruda Śląska - p.m.	
				gmina Ruda Śląska	
				6. Formy ochrony	
				Zapis w planie zagospodarowania przestrzennego §52 ust. 1 pkt 9 MPZP miasta Ruda Śląska (uchwała nr 1066/LXI/2006 z dnia 22 czerwca 2006 r., ogłoszona w Dz. Urz. Woj. Śląskiego Nr 84 z 2006 r., poz. 2383)	
				Nr wpisu do rejestru zabytków _____ z dnia _____	
				granice wpisu _____	
				7. Opracowanie karty (autor data podpis 3 września 2012 Miejski Konserwator Zabytków	

Karta adresowa budynku MCK w Gminnej Ewidencji Zabytków (<http://www.wirtualnaruda.pl/GEZ/GEZ1283.jpg>).

Jednak z opisu konserwatorskiego nie dowiemy się, że inicjatorem budowy „kasyna hutniczego”, bo i taka nazwa pojawia się w literaturze, był wybitny menedżer, inż. Eduard Maier. Dyrektor generalny spółki Eisenbahn – Bedarfs – Aktiengesellschaft, w której skład wchodziła wtedy *Friedenshütte* czyli obecna huta „Pokój”. Warto nadmienić, że dzięki jego wizjonerstwu zbudowano również Kaufhaus, czyli najstarszy dom towarowy w Polsce (starszy od londyńskiego Harrods`a), od którego nazwę przejęło całe osiedle robotnicze, pierwotnie nazwane *Gute Hoffnung* czyli Dobra Nadzieja.

Friedenshütte, Hüttengasthaus. Zdjęcie ze zbiorów Muzeum Miejskiego im. Maksymiliana Chroboka w Rudzie Śląskiej.

Obecnie bardzo trudno opowiedzieć na temat działalności prowadzonej w hutniczej oberży w okresie jej powstania i czasu międzywojennego. Niewiele zostało dokumentów opisujących wydarzenia sprzed 1945 roku. Wiadomo, że działa w niej restauracja (prowadzona przed 1910 rokiem przez pana Pistulkę), były przynajmniej dwie sale i kilka pokoi gościnnych. Wiadomo również, że w salach oberży odbywały się przedstawienia i koncerty, do których przygrywała, powstała w 1988 roku orkiestra hutnicza¹. W oberży odbywały się również spotkania mieszkańców w trakcie których podejmowano decyzje ważne dla lokalnej społeczności. Jednym z takich spotkań było zgromadzenie ludności w sprawie budowy nowego kościoła, czemu daje świadectwo odezwa w sprawie budowy nowego kościoła na Friedenshucie² podpisana przez księdza dziekana Emila Korusa³.

¹ B. Kopiec, *Ruda Śląska, Zarys Dziejów*, cz. II. Ruda Śląska 2007, str. 49.

² Pisownia zaczerpnięta z treści odezwy.

³ Fotokopię odezwy można zobaczyć w książce pt. „W pana dworakowym rudzkim kalejdoskopie historycznym”, Ruda Śląska 1994, str. 144.

Hüttengasthaus działał pod swą niemiecką nazwą do roku 1922, kiedy to po plebiscycie Nowy Bytom stał się integralną częścią państwa polskiego. Wtedy to zmieniono niemiecką nazwę budynku na Kasyno Hutnicze a część gościnną przemianowano na oberżę „Pod Białym Orłem”, którą prowadził pan Józef Machulec⁴. Jednak poza zmianą nazewnictwa, charakter działalności nie zmienił się ani o jotę. Nadal dominowała działalność gastronomiczna, wynajmowano kilka pokoi gościnnych i dodatkowo organizowano koncerty oraz przedstawienia teatralne.

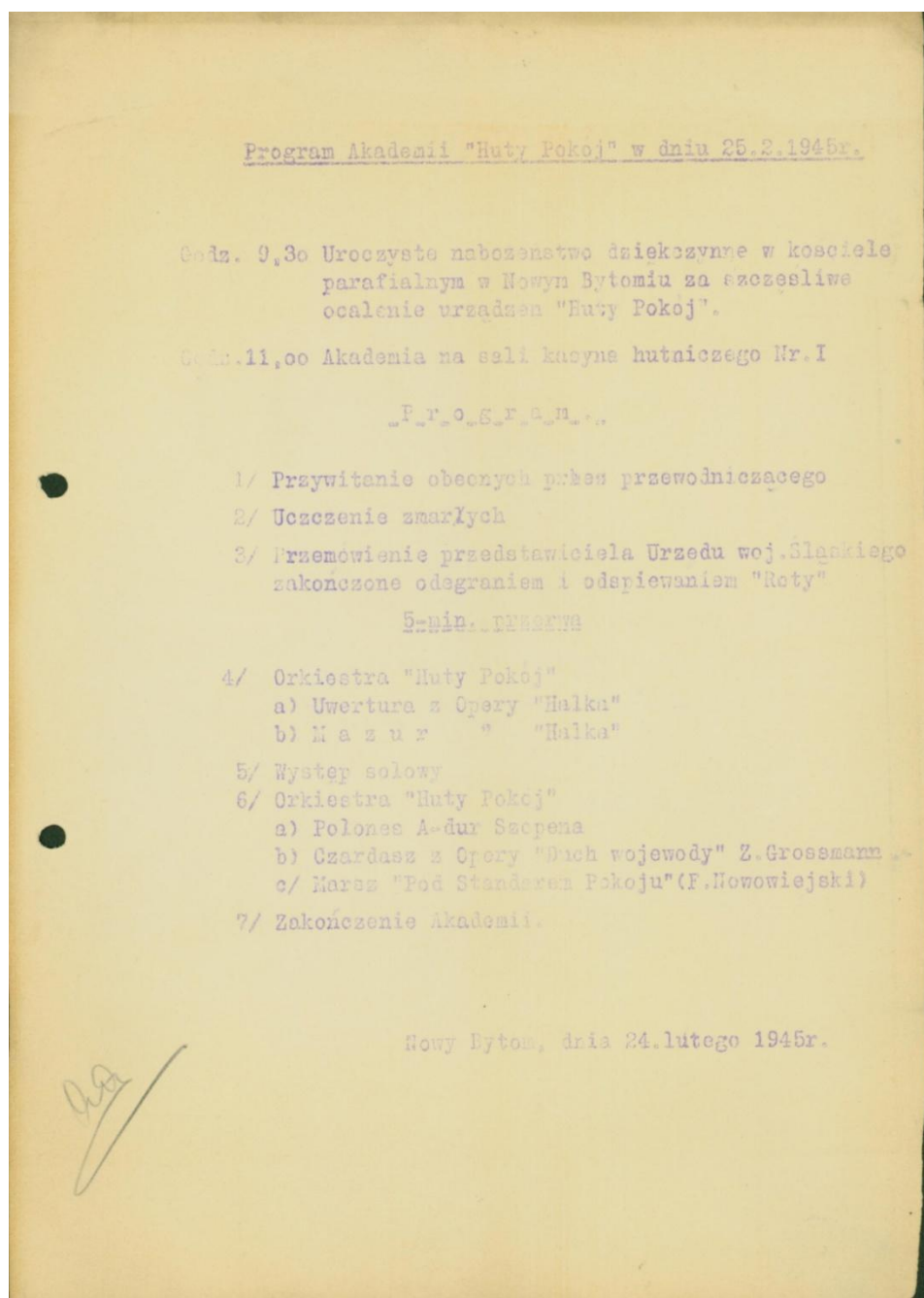
Nowy Bytom, oberża „Pod Białym Orłem. Zdjęcie ze zbiorów Muzeum Miejskiego im. Maksymiliana Chroboka w Rudzie Śląskiej.

Można pomyśleć, że zakręty dziejów związane z powstaniami i plebiscytem na Górnym Śląsku poza zmianą nazw nie wprowadziły wiele do życia Nowego Bytomia i Hutniczego Kasyna. Jednak czas ten dla Polaków nie był łatwy. Hüttengasthaus był miejscem, do którego 29 stycznia 1920 roku, około godziny 22:00 oprawcy z Grenzschtzu i Deutscher Ostmarkenverein⁵ przyprowadzili wybitnego polskiego patriotę, przewodniczącego Rady Ludowej w Nowym Bytomiu, Piotra Niedurnego. Tutaj go zrewidowano oraz przedstawiono mu nakaz aresztowania, który za niecałe trzy godziny

⁴ B. Kopiec, *Ruda Śląska, Zarys Dziejów*, cz. II. Ruda Śląska 2007, str. 49.

⁵ Organizacja nacjonalistyczna znana w Polsce głównie pod nazwą Hakata.

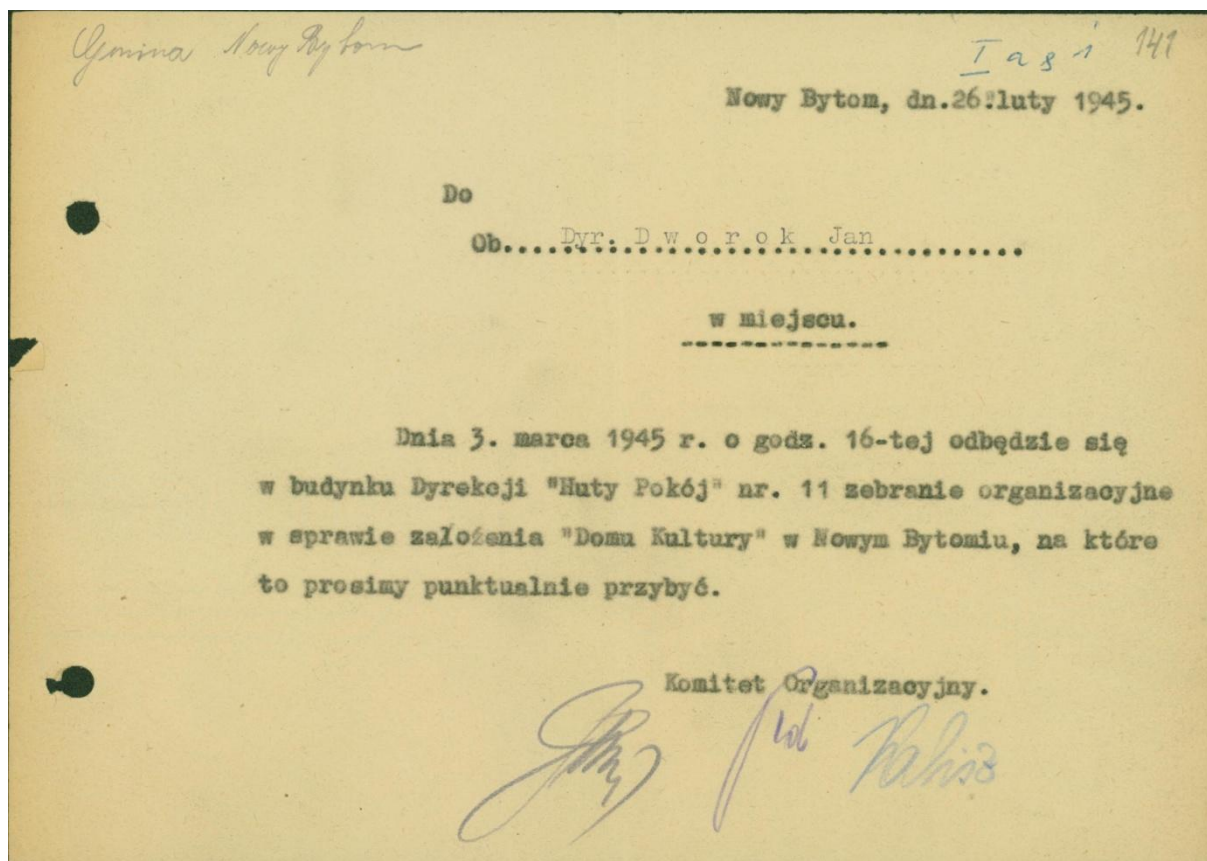
okazał się wyrokiem okrutnej śmierci. Dziewiętnaście lat później mury Kasyna Hutniczego po raz kolejny stały się niemyim świadkiem bestialstwa zgotowanego przez miłośników narodowego socjalizmu. 9 września 1945 roku pod płotem ogrodu okalającego Kasyno odnaleziono ciało Jadwigi Markowej, polskiej patriotki, którą bojówkarze Freikorpsu aresztowali 6 września 1939 roku⁶. Poza tymi tragicznymi wydarzeniami, obecnie niewiele wiadomo o działalności Kasyna w okresie Plebiscytu i II Wojny Światowej. Dopiero styczeń 1945 przynosi nowe dokumenty rzucające światło na rodzaj działalności w nim prowadzonej.

Program uroczystości w kasynie hutniczym nr 1. Zdjęcie ze zbiorów Muzeum Miejskiego im. Maksymiliana Chroboka w Rudzie Śląskiej.

⁶ Ks. J. Górecki, *Nowy Bytom i jego mieszkańcy sprzed lat*, Ruda Śląska 2001, str. 200.

27 stycznia 1945 roku wojska radzieckie wkroczyły do Nowego Bytomia, a już 25 lutego odbyła się pierwsza impreza kulturalna, podczas której zagrała (sic!) Orkiestra „Huty Pokój”. Niewiele później, bo już 3 marca 1945 roku odbyło się zebranie dotyczące założenia „Domu Kultury” w Nowym Bytomiu. I znów merytoryczna działalność prowadzona w budynku nie przeszła radykalnej metamorfozy. Tak jak przed wojną budynek Domu Kultury służył głównie do organizowania zebrań załogi, spektakli czy koncertów, natomiast działalność sekcji kulturalnych, oraz biblioteki hutniczej odbywała się w Klubie Fabrycznym Huty „Pokój”, który mieścił się przy ulicy Piotra Niedurnego 44.

Zaproszenie na zebranie w sprawie założenia „Domu Kultury”. Zdjęcie ze zbiorów Muzeum Miejskiego im. Maksymiliana Chroboka w Rudzie Śląskiej.

Radykalne zmiany w charakterze prowadzonej działalności Domu Kultury przyniósł dopiero przełom lat 1953/1954. Wtedy podjęto decyzję o gruntownej przebudowie budynku i powołaniu Zakładowego Domu Kultury Huty „Pokój”. W trakcie remontu powiększono scenę oraz wymieniono krzesła na sali widowiskowej, (sala mieściła wtedy około siedmiuset widzów, w chwili obecnej trzystu trzydziestu osmiu) ponadto przeniesiono do budynku Zakładowego Domu Kultury całą działalność ruchu artystycznego, która do tej pory odbywała się przy ulicy Piotra Niedurnego 44. W wyremontowanym budynku miejsce do realizowania artystycznych pasji znaleźli między innymi członkowie Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych, Chór mieszany „Harmonia”, Dziecięcy Zespół Pieśni i Tańca Huty „Pokój”, zespół teatralny „Bajka” pod kierownictwem Mariana Stanoszka, zespół mandolinistów, zespół baletowy oraz Orkiestra Symfoniczna pod dyrykcją Józefa Kalisza czy zespół estradowy

„Melodie”. Poza zespołami stricte artystycznymi działały w Zakładowym Domu Kultury również kółka zainteresowań, między innymi Klub Skatowy „Centro”, Klub Szachowy „Roszada”, Bardzo ważnym elementem działalności Domu Kultury było kino. Do końca lat osiemdziesiątych w Zakładowym Dom Kultury istniało Zakładowe Kino „Poemat”, które do swej standardowej działalności wprowadziło element edukacji medialnej poprzez utworzenie Kina Faktu Politycznego, Kina Lektur Szkolnych i Adaptacji Literackich oraz Dyskusyjnego Klubu Filmowego⁷. Działania te pomimo elementu propagandowego (np. kino Faktu działało pod egidą ZSMP), pomagały w edukowaniu świadomego odbiorcy kultury masowej.

Chór mieszany „Melodia”. Akademia z okazji 125 – lecia Huty „Pokój”, 1965 r., Zdjęcie ze zbiorów Muzeum Miejskiego im. Maksymiliana Chroboka w Rudzie Śląskiej.

Działalność kulturalno oświatowa była prowadzona bardzo dynamicznie przez szereg lat jednak przemiana ustrojowa w roku 1989 doprowadziła do ograniczenia mecenatu Huty. Zakłady przemysłowe w imię rentowności zostały zmuszone do pozbycia się wszystkiego, co powodowało zbędne obciążenia finansowe. Sytuacja ta dotknęła również Zakładowy Dom Kultury Huty „Pokój”. 1 czerwca 1996 budynek przejęło na własność Miasto Ruda Śląska i zorganizowało w nim Miejski Ośrodek Kultury im. Henryka Bisty, który w roku 2005 przemianowano na Miejskie Centrum Kultury im. Henryka Bisty. Obecnie w Miejskim

⁷ Informacje nt. sekcji działających w ZDK Huty „Pokój”, zaczerpnięto z: *Huta „Pokój” Dzieje zakładu i załogi* H. Rola (red.), Katowice 1989 r.

Centrum Kultury działają następujące sekcje: Zespół Pieśni i Tańca „Rudzianie”, Grupa Teatralna „Adept”, Teatr Dla Dorosłych, Klub Dziennikarza, Formacja Taneczna „Diament” i „Diamencik”. Ponadto działają sekcje plastyczne i wokalne, prowadzimy naukę gry na instrumentach (gitara, keyboard). Odbywają się zajęcia tematyczne dla seniorów (*Senior IT*), rodziców (*Klub Mamy i Dziecka, Pobudka Małego Artysty*), oraz zajęcia rekreacyjno – ruchowe (*taniec w kręgu, aerobic, taniec Latino, gimnastyka 45+*)